

10. DETSEMBRIL ON KOHALIKUD VALIMISED

Miks ma valin saadikuks Väino Saarneti

Vlke, viisakaid ja hartud mehi parimais aastais võiks Simuna vallas pundiakaupa leida ja küllap leiataksegi, kuid minu arvates pole tähtis mitte saadiku vastavus kommunist-miethitaja kunagise moraalikoodeksi normidele, vaid hoopis teised võimed, mis teevadki Väino Saarneti saadiku, kes on kasulik nii valijale kui ka Eesti asjade tervikuna.

Ma ei vali teda mitte sellepärast, et ta on üks paremaid sangpoomi-ööpijaid Simuna vallas, et ta pole kunagi isa Nicoitanusega ühte samu astunud, et ta Bacchose usku pole, et tal vähemalt kolm võõrast keelt suus ja kaks kõrgkooli lõpe-

tamise paberit taskus on.

Ma valin ta sellepärast, et ta pole eraldunud oma elevantliuust torni, mille enda ümber ehitasid stagneajal niimised muudu nii mõistlikud mehed, vaid et ta valulavi on ümbrisevate probleemide ja inimeste murde suhtes jäänud madalaks.

Ma valin ta sellepärast, et ta on üks väheseid, kel on tahmist ja võimeid nende probleemide lahendamise eest võidelda, et ta ei tee seda mitte omaenda publicity, vaid asja huvides.

Ma valin ta sellepärast, et ta pole mitte kolke eitav vaim ega koljapä-

ne kuldssu, kelle demagoogiline sõnavahit jätab mulje mõlekast laiahaardelisusest, vaid sellepärast, et ta on asjade sisusse tungiv, oma mõtteid lõpuni loogiliselt arendav ja nende eest lõpuni seisev mees.

Tal on jõudu muuta asju, mis muumist valjavad, kannatlikust leppida asjadega, mis on muudetamatu, ja mis kõige olulisem — tal on mõistust nende asjade vahel vahet teha. Ja kui neid omadusi hindas juha Contusus, miks ei peaks siis neid hindama meie, kes me lähenevatele maakonna volikogude valimistele valime oma saadikuks Väino Saarneti.

Toivo Olvi

Simunas seati maakonna volikogude saadikute üles Eesti Maaviljeluse ja Maaparanduse Teadusliku

EESTI VABARIIGI PÕHISEADUS

Rahvuskogus vastu võetud 28. juulil 1937. a.

EESTI VABARIIGI PÕHISEADUS.

Üldeesitrid.

Eesti rahvas kõikumatus usus ja vankumatust tahtes kindlustada ja arendada riiki, mis on loodud Eesti rahva riikliku endamaatamise kustumatul õigusel, mis on rajatud õiglusele, seadusele ja vabadusele, mis on kaitses sisemisele ja välisele rahule ning pandiks praegustele ja tulevastele põlvkondadele ühiskondlikkus edus ja üldises kasus,

lega kokkukätas olevate seaduste alusel.

§4. Eestis on jõus ainult tema oma asutiste poolt kehtimapaandud seadused.

Rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud eeskirjad kehtivad Eestis õigusliku korra lahutamatu osadena. Keegi ei või end vabandada seaduse mitteetandamisega.

§5. Eesti riigikeeleks on eesti keel.

§6. Eesti riigivärvideks on sinine, must ja valge.

2. peatikk.

Eesti kodanikkude õigused ja kohused.

§14. Südametunnistuse- ja usuvabadus on kindlustatud.

§15. Mõjete avaldamine sõnas, trükkis, kirjas, pildis ja kujutises on vaba. Seda vabadust võib seadusega kitsendada riigi julgeoleku, avaliku korra, kõlbluse ja kodaniku hea nime kaitses.

§16. Posti, telegraafi, telefoni või mõnel muul üldarvutuslikul teel edasiantavate sõnumite ja kirjade saladus on kindlustatud. Erandeid võidakse teha kuritegevuse vastu võitlemiseks seaduses ettenähtud alusel ja korras.

§17. Kodanikel on õigus seaduses ettenähtud alusel ja korras pidada koosolekuid avaliku rahu ja julgeoleku nõudeid rikkumata. §18. Kodanikel on õigus seaduses ettenähtud korras ja alusel koonduda kultuurilistesse, teaduslikesse, üldkasulikesse, kutsealikesse, poliitilistesse ja muises ühingutesse ning liitudesse.

§19. Iga kodanik on õigustatud säilitama oma rahvuse kuulumise. §20. Vähemusrahvuste liikmed võivad seaduse alusel ja korras ellu kutsuda kultuurilistes ja hooldekodade huvides omavalitsuslikele asutistele.

§21. Perekoond rahva püsimise ja kasvamise ning riigile ülisena on riigi kaitsel all.

§22. Oppimine on koolialistel lastel seadusega määratud ulatuses kohustuslik ja rahvakoollis maksva.

Riik ja omavalitsused peavad üli valjalikul arvu rahvakoollis Hariduse vahetuks jätkamiseks vastavalt riiklikele huvidele ja rahva eluliste vajadustele peetakse üli ka üldkutsesuhenduslikele õppeasutistele.

Seaduse alusel võidakse avada ja üli pida erakoole ja -õppeasutisi.

Õpetamine on riigikeelele. Vähemusrahvustele avatud koolides ja õppeasutistes toimub õpetamine nende rahvusekeeles ja riigikeeles seaduses tähendatud alusel ja piires.

§23. Teadus ja kunst ning nende õpetused on vabad ja riigi kaitsel all. Nende levitamine on riigi ülevälvi. §24. Majandusliku elu korralda-

mine peab toimuma õigluse põhimõttel, mille sihtis on loovate jõudude elustamine, üldise jõukuse arendamine ja selle kaudu inimväärse ütlapidamise kindlustamine.

§25. Seaduses määratud alusel on kodanikel vabadus elukutsel valida, ettevõtteid avada, teosteda majanduslised ja koonduda majanduslikesse ühingusse ja liitudesse.

§26. Omandioigus on kindlustatud.

§27. Töö on iga töövõimelise kodaniku au ja kohus.

Iga kodaniku õigus ja kohus on

ise soetada endale tööd. Riik aitab töövõimaldamiseks kaasa.

Töö on riigi kaitsel all. Töötülide lahendamise, ka streigi teel, korraldatakse seadusega.

§28. Abivajaja eest hoolitsemine lasub eeskätt perekonnal.

Seaduse alusel korraldatakse kodanikele vanuse, töövõimeuse või puuduse puhul abi sotsiaal-kindlustuse või hooldekodade korras. Vabatahtlikku hooldekannet soodustatakse.

§29. Ühiki avalikku maksu ega koormatist ei või kellelegi peale panna muudu kui seaduse alusel.

§30. Kodanikel on õigus pöörduda märgukirjadega ja avaldus-

toga asjaomaste riigi- ja muude avalikõiguslike asutiste poole. Juriidilistel isikutel on see õigus nende ülesannete ulatuses. Pöördumised ei või omada süüteo tunnuseid.

§31. Võõrkeelele tarviamise kord asjaajamisel kohtus ja muus riiklikes asutistes määratakse seadusega.

§32. Ametikohade tähtmine riigi- ja omavalitsusasutistes ning -ettevõtetes toimub seaduse alusel ja korras kodanikega, kellel on ametikohale vastavad võimed ja ettevõtmisvõime. Ainult seaduses ette-

nähtud alustel võib neid ametikohi täita välismaalastega.

§33. Kodanikkude õiguste ja kohuste loetelu käesolevas peatükis ei kõrvalda muid õigusi ega kohuseid, mis järelduvad Põhiseaduse mõttest või on kokkukätas Põhiseadusega.

Põhiseaduses järgnevad peatükid Rahvas, Vabariigi president, Vabariigi valitus, Riigikogu, Seadusandlus, Välislopingud, Riigi eelarve, Riigikontrol, Kohus, Oma valitsused, Riigikaitsel ja Põhiseaduse muutmise.

J. Parfjogi — T. Algma „Noor kodanik“, Tartu 1938

mis jääb rahvavalitsuslikul alusel valitsevaks vabariigiks, kus kõrgeim võim on rahva käes, ja mida juhib valitav riigipea tema poolt ametisse kutsutava valitsuse ja kahekojalise rahvaesinduse tasakaalustatud koostööl, volitas rahvavälitusega kokku kutsuma Rahvuskogu, kes samal rahvavälitusel antud ülesande täitmiseks võttis vastu järgmise põhiseaduse:

1. peatikk.

§1. Eesti on iseseisev ja sõltumatu vabariik, kus kõrgeima riigivõimu kandja on rahvas.

§2. Eesti riigi maa-ala on lahtumatu tervik.

§3. Riigivõimu ei saa keegi teostada muudu kui Põhiseaduse ja sel-

§7. Eesti kodanikkudeks saadakse sündimisega või hilisema seadusliku toimumuga.

§8. Iga kodaniku ülimaks kohuseks on olla uslav Eesti riigile ja ta põhiseaduslikele korrale.

§9. Koik kodanikud on seaduse ees võrdsed. Ei või olla sündimisest, usust, soost ega rahvusest sõltuvaid avalikõiguslike eesõigusi ega õiguste kitsendusi.

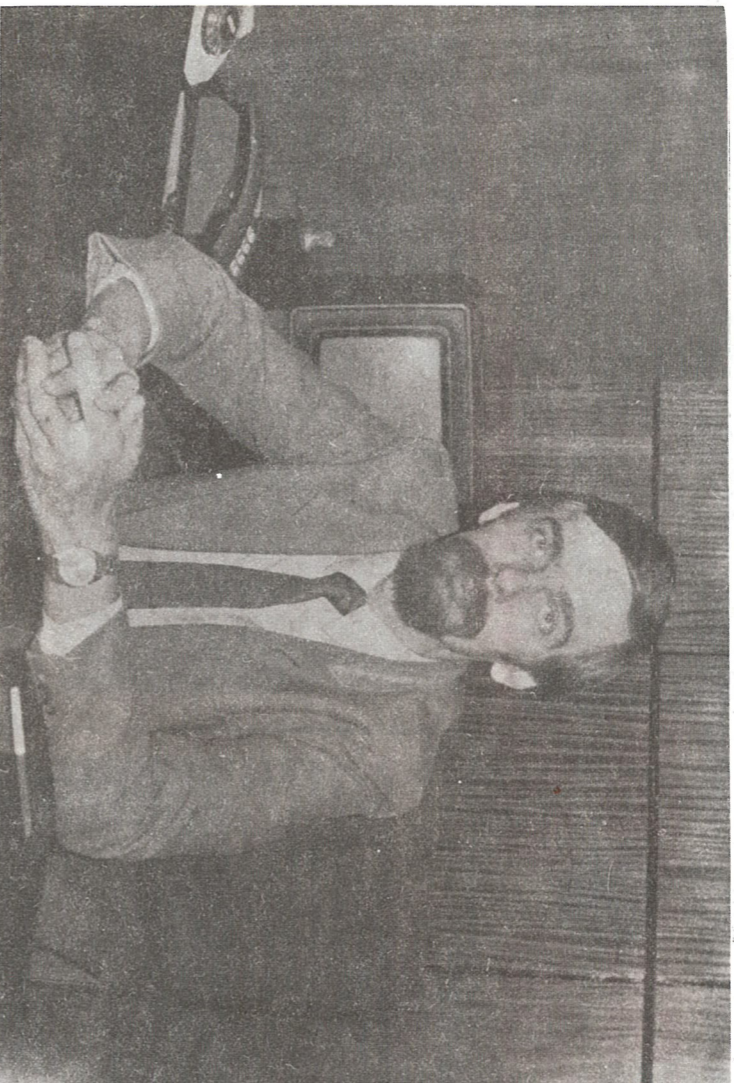
§10. Isikupuutumatus on kindlustatud.

§11. Kedagi ei või karistada tema teo pärast, kui see tegu ei ole karistatavaks tunnustatud seaduses, mis jõustunud enne selle teo toimepanemist.

§12. Kodu on puutumatu.

§13. Lihkumine ja elukohta muutmise on vaba.

KASVATUS ON EELKÕIGE MÕTLEMINE HOMSELE

On imeiline IME-eelne sügis. On lootuste ja ootuste aeg. Mida soovivad endaga ühetskümneandad? On inimlik loota ja oodata. Ometi teame — IME pole ei valge laev ega jõulukink. Ta on eelkõige töisene töö, peremeheks saamine, peremeheks olemine.

Selleks, et ära tunda, kas laem on mäge ja lahja või on supp kogunenud põhja kõrbenu, ei pea ise mitte keeta oskama. Kas oleme valmis kulbid võima ja kokaameti ära õppima? Kui jah, saab IME tööks, kui ei, siis jääbki ta vaid heteroosaks unistuseks.

Mida kokkuhoidvam on pere-kond, mida turvalisem on kodu, seda tugevamaks saavad maa ja rahvas. Mida haritumad ja paremad on meie lapsed, seda inimväärsem saab olema meie riigikorraldus. Meid on vähe. Meie jõud on meie arukuses, inimlikkuses, ühtehoidmises.

Täna ei tea ma ühtegi eluvaldkonda, millega võiksime olla rahul. Teiste hulgas on lastud ka „koolisupli“ põhjalikult põhja kõrbeada. Siin ei aita muud kui pott puhtaks kaapida ja uue keemilisele asuda. Jätame poti puhastamata, on uuel supil kõrbemaik juures; jääb tehnoloogias samaks. Kordub vana lugu. Ja kui vaja, tuleb kokad välja vahetada.

Oppaestla on alanud. Taas võib tekkida ja tekkibki vastassis, kus paljud koodud pole rahul koolidega, paljud koolid on rahulolematud kodudega. Mõõdukas pingetuleb alati asjale kasuks, ent suur vastassis toob endaga kaasa tüpi-kusse viiva lauskriitika. Kui pihhi-kult mõeldi, siis oleme viidud olukorran, kus „Pada söimab katelt — ühed mustad mõlemad“! Palju tegusam ja rahuldustpakkuvam oleks aga olukord, kus „kasi peseb käit — ühed mustad mõlemad“. Küll nad pestes pikapeale puhtamaks lähevad.

Kunagi lahutati kirik riigist ja koolist. Nüüd, aastakümneid hiljem, näen, et melle märkamatuht lahutati koolist ka kodu. Ja mis veelgi halvem, kodus ja täiskasvanute maailmast lahutati ka lapsed. Riitlikul tasandil üritati rajada kasvuhoonete kompleksi, kus pidiid kasvama stereotüüpseid ja nakkuskindlad riigilalamed. Kõik oli hästi läbi mõeldud, ainult nagu niimel teiselgi puhul jäeti arvestamata paar lihtsat tõetera. Unustati, et taim toitub põhiliselt juurte kaudu, et

nende „haimede“ juured on kodus. Unustati, et kasvuhoonete elekt võib avamaal muutuva defektiks. Mõelgem end mõõdanikku ja arvipäeva. Pkaid tööpeavad, olme ja teeminduse masendavalt tagasihoidlik korraldus; kaupade nappus jms. on emadele-isedele „kinkimud“ koolimuse, mis pea kõigile ülejõu. Sellise stressirikka elukorralduse juures hakkab aktiivsemalt toimima eneseealhoiu instinkt, kus inimene mõtleb, kuidas end säästa, kuidas paremini end ja oma pere vee peal hoida. Ja nii me mõtleme rohkem tänasale päevale kui homsele, rohkem materiaalsele väärivustele kui üldinimlikele, sest kui esimesed aitavad meil täna paremini ära elada, siis viimased on abiks teistele ja kasu tõuseb meile sellest alles ebamäärases homses. Et kasvatus on eelkõige mõtlamine homsele, siis ei pööra me temale pahahtit õigeaegselt vajalikku tähelepanu ja pealegi on rikk heitnud meie päästerõnga... „LAPSED SOI MEI“ Kas ei vii see päästerõngas meid kiiremini põhja? On ju lastesõimmed ja õppäevalasteid ei oma olemuselt laste- ja perevaenulikkud. Koolieline lasteaastute võrk on pandud asendamata vanemaid... Tema kanda on laste arendamine, kasvamine, üheseis tõigendatav ideoloogiline kujundamine. Samad funktsioonid on tähta ka koolidel. Koolid muudeti haridustemplitest üliilidulsteks ametkondlikeks kombinatideks, kus ei olnud võimalik lastes arendada üldinimlike väärtusi. Tingimused loodi vaid

ühiks hindamiskriteeriumiks oli ühiks plaaniliste kohjade tähtvuss. Süsteem töötas riitlikele asutustele, mitte kodudele. Meenutame, et riitlikul tasandil tauniti pea täielikult kodus ringis tähtsatevaid tähtpäevi, mis on alati aidanud luua kodusoojust ja hubasust. Täiskasvanutes nähti eelkõige töötajaid, ühiskondlike aktiviste. Emad, isa, mehe ja naise teema oli peaaegu tabu; meil puuduvad siamaani tingimused puhkamiseks perekonniti jne. jne. Me näeme, miks kool ja kodu, lapsed ja täiskasvanud on teineteisest võõrdunud. Koolil on lihtne näidata näpuga kodule, teha talle etteheited ja nõuda koodult võimatu. Sama lihtne on seda teha kooli aadressilt. Nüüd, kus kool on saamas iseseisvumaks, vabamaks, on end lahtri rebinas rutiinist ja väärtesoorlast, nüüd, kus Eestima on taas pöördumas kodude ja perede poole, on saabunud aeg ja võimalus taastada nii kodu kui ka kooli väärtikus, hoida ühte ja olla teineteisele toeks, et meie lastest saaksid head emad ja isad, haritud ja töökad peremehed, kes hoitavad oma kodu, oma maad. Sellist aega, kuidas ühiskooos edasi minna, järgimisel korral.

PS. Hariduse tase on viimastel aastakümnetel pidevalt langenud. See on tõde, mida me kõik tajume. Kuidas näeb üldisel foonil välja Väike-Aaaria keskkooli lõpetaja, sellest annab ülevaate alljärgnevatabel. Järeldused tehku igaüks ise.

AASTA	LÕPETAJALD	KÕRGOOLU SAALAJD	% LÕPETAJALTEST
1987	36	12	33,3%
1988	37	10	27,0%
1989	21	8	38,1%

ühenaoliste kuulekate massiivimeste valmisvõrpiniseks ja seda kõike elukauge teooria alusel. Loodi tingimused haridustaseme näolise tõusu kaudu hariduse sisulise väärivuse kiireks languseks. Veelgi enam, minnes omal ajal üle 5-päevasele töndalale ei suutnud (või ei saanud?) kool sedasama teha ja nii suurenes laste eraldatus kodus veelgi. Samas pidiid olema koolivahetageadel avatud kõikide koolide ukseid, kus üks üritus pidi järgnema teisele. Lasteaegade töö

29. septembril oli Tiit Madel Siimuna rahvaga tõsine jutuajamine. Kõikvõtet sellest allpool pakumegi.

Mida Te majandusteadlasena meie praeguse olukorra kohta ütlete?
„Pilt on majanduse poole pealt kaunis süngene. Kohapeal [Moskvas — toim.] palstab nii, et ametnikel pole muus aega kui võimuvõitluseks. Poliitika, majandus, olme — see kõik on nende jaoks teiselajguine. Eelarve defitsiit on 60 miljonit rubla, nii öeldi. Tegelikult on see arv poole suurem. See on ju tõeline näijaeelarve! Venemaal on 325 miljardit rubla vaba katmata raha.“

Kuidas meie saadikud Moskvas käituvad?
„Meie saadikuid on pool aastat mõjutatud. Vaadake, kui leebeks ja järeleandlikuks nad on muutunud. Gorbatšov räägib meile, et ärgu me enam midagi muud ette võtku, meie töö olevat tehtud. Oodaku me nüüd teisi järele ja aidaku Moskvat. Gorbatšovile al-täh ühe asja eest — ta andis meile tagasi eneseväärkuse ja ajaloo. Aga see on juba tehtud ja nüüd oleks aeg edasi minna.“

Veelkord kurikulisest artiklist. Kas sellest kasu ka oli?
„Miks ei. Mina omandasin sõltumatu saadiku maine. Muile kirjutatakse ja palutakse abi, öeldakse üste — Teie mõtted olid õiged — ja kirjeldatakse vene inimese iseloomu. Ja teie saite selgeks, kes on teie paritelsekreitar.“

koosseisust on poliitilised laibad. See on poliitiline Metsakalmistu.“
Teie arvamus 40. aasta sündmus-test?
„Mina kuulun nende inimeste hulka, kes arvavad, et Põts müts Eesti maha. 40. aasta sündmusel läksid nii nagu nad läksid sellepärast, et Eesti ei olnud enam demokraatia. Soomes arutati N. Lidu ultimaatumit parlamentis, meil otsustasid asja kaks inimest — Põts ja Laidoner. [Arhiivis on säilinud dokument — K. Põtsi avaldus koos perekonnaga Ameerika Ühendriikidesse emigreerumiseks, mis kirjutatud pärast baaside lepingut. Kuid piirid olid juba kinni.]

Eesti armees oli distsipliin väga hea. Meie kahurvägi ja snäpirid olid Euroopas ühed paremad. Pika-peale oleks me sõjategevuses liitua saanud, aga venelase kaotused oleksid olnud tõhitud. Ja eneseväärkuse oleks meile alles jäänud. Muidugi on kerge tagantjärele tark olla. Aga üks inimene ei tohi olla nii kana riigi eesotsas, see tekitab diktaatori mulje. Juba baaside lepingu sõlmimise ajal tulnukus välja kuulutada üldmobiilistisioon. Ja Talvesõda — Soomele oleks pidanud appi minema. Sellega me oleks näidandud oma suhtumist.“

Kas 49. aasta võib korduda?
„49. aasta enam ei kordu. N. Liit on väga nõrk ja Läänega liialt seotud. Üllim, mida võidakse teha, on vereesaun tänaval. Aga meie oleme sel ajal kodus. Me ei lasse end provotseerida. Kodudest meid enam

SIRGE SELJAGA SAADIK

Kas venelased käituvad siin nagu nad käituvad sellepärast, et see on nende rahvuslik omapära, või sellepärast, et nad on siin kolonisaatorid?

„Sia on tulnud teise sorti venelased, need, kelle tüüpilised iseloomujooned on tööpõlgus ja madal haridustase. Nettle on sisendatud, et nad tulevad meile appi. Nende traagika on selles, et nad tulid sira arvamuses, et arendavad meil rahvamajandust, ja nad ei mõista, miks me neid ei taha. [Me ei saa endale lubada raskemasinahitust. See pole koostõlas meie tootmisraadiisioonidega.]

Isegi haritud venelased Moskvas mõistavad meid ainult selle piirini, kus tuleb juft iseseisvusest. Siis on reaktisioon umbes selline — „Iseseisvust! Mis teile pähe tulebi! Te ei suuda ju!“

Me oleme ise süüdi, et „meie“ venelased sellised on. Leedus on nad teistsugused. Taga-Kaukaasias hoopis maadligi.“

„Eestlastes on roostis, taani, saksa ja vene verd, ja vaadake, mis sellesil välja on tulnud. Me oleme parasjagu nukkad, parasjagu töökad, aga ka kadedad ja öelad. 1941. ja 49. aastal oli näha — see, kes põlnud vihtsinud tööd teha, mütsi punastele maha selle, kes oli elus edasi jõudnud.“

Mida arvate praegusest ENSV Olemnõukogust?
„Istungite saalis on umbes 13 inimest, kes vabadeid valimistel võidaksid. Ülejäänud praegusest

ei viida.“
Kas idapiiri ei saa lihtsalt sulgeda?
„Meil on 23 piiri ületamise koh-ta, sinna oleks vaja igühthe 3—4 meest kahetükkinne neljaks tunniks. Me pole selleks võimelised. [Tallinnas on 12 000 illegaalselt elavat inimest.] Piiri kinni panemiseks on parim tee oma raha. Ja teine — tööpüudus, ehk pehmeti öeldes — ülearuuste kohjade likvideerimine.“

Kuidas migratsioon piirata?
„Me ei saa sundida jõuga. Peame looma töö defitsiiti ja siis näitama, et oleme neist üle. Meil ei ole vaja enam Eesti ehitada, meil on elamufond aastateks olemas. Ehitame nelle s i n a. Kui lähed ära 200—300 000, on hästi. Meil on vaja minema saada kohvriga mehed. Need, kel juured muldas, las jäävad.“

Mis on saanud Eesti Vabariigi kulisist?
„Juba 1940. a. 23. mail jagasid Rootsi ja N. Liit Eesti Vabariigi vara miljonit naelsterlingit 1940. aasta väärtingus anti Moskvale üle 1964. aastal. Selle eest saime poole miljoni rubla eest tarbekapaju ja viski... See on meil juba joodud. Eesti Vabariigi vara on veel Svaitsi ja Lõuna-Ameerika pankades.“

Miks kiirustatakse kodakondsuse saadusega?
„Ei tohigi kiirustada. Meil on praegu vaja Eesti Kodanike Komiteesid, mitte kodakondsuse seadust.“